

УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИН ДУГАЙЫНДА ССР ЭВИЛЕЛИНИН БОЛГАШ ЭВИЛЕДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРНЫН ХООЙЛУЖУДУЛГАЗЫНЫН

УНДЕЗИННЕРИ

Октябрьдин Социалист Улут революциясы улус өөредилгезин, эртемни болгон кутулууну бистин куртка хөгжүдөргө политика, экономика болгон социал талаа-ам-биле таарымчалык байдалдарын тургузган. Тогуунд кыска үеинин дүргүзүндө совет нийтлөөдүн угаан-бодал амдыралынын бүтү талааларына социалисттик идеология бийлигинин тургузган. Совет Эвилелинин Коммунист партиясынын уурдуулаам-биле коммунизм тургузугуу чак кичилеи хөвирлер тургузарынын сорулаам чедиксининг боттайын турар.

Улус өөредилгезинин булут демократтык системазы кичи төрөгөтөинин тогузунда бир-де дугайында бистин куртка тургузуган болгон ол ССРЭ-нин хамааталарына ортумак, а ол ишкан дээди эртемни чедик алырындык боттур арзын хандырын берип турар.

ССРЭ-ге социализмдин тийгизилеи совет улустун материалдык чаагырууну, культуруту болгон эртем-билиг дегендеини коомсаал чок эерин хандырган, школа намын чедик уруларын кичилер аялдын калбаа-биле хөгжүдөр, мыан-ла өөренир сес чыл өөредилгезин чыгыткан чок боттадыр болгон профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгон дээди өөредилге черлеринин чедик ханы утга калбаргышаан, бүтү-ниитинин ортумак өөредилгезини пилатир арзын берип.

Өзүр олар салгадын бүтү талаалы сайыралын, улус аял-агынын бектик мергезиндик специалистер-биле хандырган, ССРЭ-нин туртатчыларын нийти болгон профессионалдык эртем-билиг улам бектирин бистин куртка коммунизм тургузугууну, бидүрүкү күштерини хөгжүдөи болгон эртем-техниктиг дешикте неген турар.

Ортумак өөредилгезин чер болганына боттадыр болгон нийти, профессионал-техниктиг болгон тускай өөредилгезин сайыралгыткылар совет улустун культуразынын улам бектик эеринге, коммунисттик угаан-бодал кичилеринге, күш-ажылдын эң бектик бидүрүктүгүн чедик алырынга дегинкем болбупшаан, угаан аялдын биле күш-ажылдын арзында, хохорай биле кичилерин арзында боттутт ылгадыр чохуру ууртаткында чухуга фактор болур.

ССРЭ-де өөредилге дээр, булуту бүтү улустун херэ. Күрүп, өг-бүдө болгон хой-ниити организацияларын каттышкан күшеништин-биле өзүр олар салгадын кичилерин болгон өөредилги боттадыр турар. Нийти билигин ортумак, профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгон дээди өөредилге черлеринин башкы аялгаларына улус өөредилгезин хөгжүдөргө оза роль онамын турар, мычтанг оларын аял-чорудуга аялгал салган чыгарыны өөредилгезин болгон коммунисттик кичилеринин чохуру шыгарып болуру дээт профессионал болгон хой-ниитинин мурунга харымсалгазынга үндө-элеттинген.

I бөлүк. Нийти чүүлдер

1 чүүл. ССРЭ-де улус өөредилгезинин сорулаамы

ССРЭ-де улус өөредилгезинин сорулаамы бола, марксизм-ленинизмдин идеяларына база совет хохууларынын болгон социалисттик корум-чүрүмү хупулаан, сагырынын ботууна кичилеринин аял-агы база социал-культура тургузугууну аял-бүтү алыралына чедиксининг аялгалдык шыдар, хой-ниитинин болгон күрүпкөн аял-агына кичилеринин курар, аралгы, социалисттик Төрөт куртуу кызыгар чок намын, оон материалдык болгон угаан-бодал бийлигинин кадалаан база уаттырын, бойдуу хумалган болгон намынгал шыдар, коммунисттик нийтлөөдүн бектик эртем-билигин, бүтү талаа-биле сайыралгы, нап-намын болгон илдекейлик тургузугуларын белет-көри болур.

2 чүүл. Улус өөредилгезинин дугайында совет хохуулуудуганын сорулаамы

Улус өөредилгезинин дугайында ССР Эвилелинин болгон эвиледешкен республикаларын хохуулуудугаа бола, өзүр олар салгадын өөредилгезинин болгон коммунисттик кичилеринин талаа-биле совет кичилеринин негеддерин база сайыралгы социалисттик нийтлөөдүн хергедели эң долдур хандырын, улус аял-агынын чохуру мергезиндик аялгаларын болгон специалистер-биле хандыр дээт улус өөредилгезинин талаа-биле нийтлөө харымсаларын таарымчар.

3 чүүл. ССРЭ-нин хамааталарынын өөренир эргези

ССРЭ-нин хамааталары ССРЭ Конституциянын булгаар өөренир эргези.

Ол эрге болаа долз эвес ортумак школа (сес чыл) хем-чазыг мыан-ла өөренир нийти өөредилге, ам боттайын турар нийти-ниити ортумак өөредилгезин, профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгон дээди өөредилгезини калбаа хөгжүдөи-биле, школа намын чедиксөөгө база школадан дашкар кичилеринин албан черлеринин чедиксөө калбары, школарга өөредилгезин төрөт дымга башкы-лаары, өөредилгезин бүтү хевирлеринин талаа болуру, күрүпкөн стипендияларын болгон өөреникчилерге материалдык дуалаамчы өскө-даа хевирлеринин системазы-биле, курстар организациялар, бидүрүлгө болгон техниктиг өөредилгезини база аялгал чохуру мергезинин бектиринин өскө-даа хевирлерин аялгаларына-биле хандырынар.

Өзүр олар салгадын кичилеринин талаа-биле ССР Эвилелинин болгон эвиледешкен республикаларын хохуулуудугаа өөреникчилер биле студентилерге чохуру чигелдерин боор.

4 чүүл. ССРЭ-де улус өөредилгезинин кол принциптери

ССРЭ-де улус өөредилгезинин кол принциптери бола:

1) эртем-билиг чедик алырынга ССРЭ-нин бүтү хамааталары аялгал-сөөгүндө болгон националдык эр, хероже-кыял, шажын-чүдөгөндөн, эң-хероже-кыялдан база социал байдалында хамааталыа чокка дег эргези;

2) бичин болгон элдин урууларын өөренир албан;

3) бүтү өөредилге-кижизилдиге черлерин күрүпкөн болгон хой-ниитинин болур;

4) өөредилгезин төрөт дымга азы ССРЭ-нин улустарынын өскө-даа дымга чорудар, өөредилге дымга шилин алыр база хостут;

5) өөредилгезин, медицина хандыралгазынын бүтү хевирлеринин талаа болуру өөреникчилерин чамдыкын күрүпкөн долу хандыралгазына тургузар, сурдуулар болгон студентилерин стипендия хандыралгазына база оларга өскө-даа материалдык дуалаамчы нөргүрер болур;

6) уруулар, оолдар калы өөренир;

7) улус өөредилгезинин системазы чыгыс ай, өөредилге черлеринин бүтү хевирлерин салганчак болур, өөредилгезинге чадаларында дээди чадаларында пилатир ол ханды-рар;

8) өөредилге болгон коммунисттик кичизилдиге чыгыс ай, өзүр олар салгадын өөредилге болгон кичилерин амдырал-биле, күш-ажыл-биле, коммунисттик тургузугууну-нун практиказы-биле холбалыг;

9) өөредилгезин уткаан эртемге үндөлеттөөр, эртемни болгон техникалык, культураны болгон турар чүдүдүн эң чак чедиксининин барымдалаан, ову доктаамал сайыралгы-тайдыр;

10) өөредилге гумайыг болгон чаагы мөзү-шынарга үндөлеттөөр;

11) өөредилге шажындан хостут, хамааты утка-шынарлыг.

5 чүүл. Улус өөредилгезинин дугайында ССР Эвилелинин болгон эвиледешкен республикаларын хохуулуудугаа

Улус өөредилгезинин дугайында ССР Эвилелинин болгон эвиледешкен республикаларын хохуулуудугаа бола амы үндөи-нелерин база оларга дүштүр ССР Эвилелинин болгон эвиледешкен республикаларын улус өөредилгезинин дугайында өскө-даа хохуулуудугаа актыларында тургузугуар.

6 чүүл. Улус өөредилгезинин талаа-биле ССР Эвилелинин бүтүн эргези

Күрүпкөн эрге-чыгарызынын дээди организациянын болгон күрүпкөн эргедел организациянын күрүдөн улус өөредилгезинин талаа-биле ССР Эвилелинин эргезини хамааржыр чүүлдер бола:

1) ССРЭ-де улус өөредилгезинин эргедел системазын тургузарынын нийти принциптерин доктадыр;

2) ССРЭ-нин улус өөредилгезинин хөгжүдөргө күрүпкөн планларын болгон куртуу улус аял-агынын мергезиндик аялгалынын база специалистерин белеткөөр-нин планларын доктадыр;

3) өөредилге черлеринин болгон улус өөредилгезинин албан черлеринин хевирлерин доктадыр, оларын дугайында дүрүмдери (уставтары) доктадыр, өөредилге черлеринин өөренирлик дугааларын доктадыр;

4) дээди өөредилге черлеринин база аялгалга чыгырткан тускай ортумак өөредилге черлерин болгон нийти-билиг школаларын организациялар, эле организациялары база дүжү-рер;

5) өөредилге черлеринин болгон улус өөредилгезинин албан черлеринин штаттарын тодардырынын, аялгалды-ларын күш-ажылдын нормаларынын болгон төдөрүнүн чүрүмүн доктадыр;

6) бүтү өөредилге-кижизилдиге албан черлеринге өөредилге-методиктиг уурдуулаамын нийти принциптерин тургузар, өөредилге планларын бадылар болгон өөредилге программаларын бадыларын корум-чүрүмүн тодардыр;

7) улус өөредилгезинин албан черлеринин материалдык болгон өөредилге-материалдык баалаам хөгжүдөргө нийти-эиле планларын тургузар;

8) улус өөредилгезинин организациянын, а ол ишкан эвиле чыгырткан өөредилге-кижизилдиге болгон эртем-техниктиг албан черлерин дүдүрүт;

9) өөредилге-кижизилдиге албан черлеринге өөренир болгон кичилеринин турар кичилерге материалдык дуалаам чыгыс хевирлерин болгон норма-кичилерин доктадыр;

10) өөредилге албан черлеринин, улус өөредилгезинин организациянын болгон албан черлеринин аял-чорудуга-ларынга корум-чүрүмүн тургузар болгон күрүпкөн контро-люн боттадыр;

11) дашкыны күрүдөр-биле ССРЭ-нин улус өөредилгезинин айтырылгынын талаа-биле керээдери болгон дү-тургууларынын чохуру база бо айтырылган талаа-биле дээди организацияларына ССРЭ-ни төдөдөр;

12) ССРЭ-нин Конституциянын болгон бо үндөи-нелерин булгаар ССР Эвилелинин эргезини шилеткен улус өөредилгезинин өскө-даа айтырылгынын шилеткээр.

7 чүүл. Улус өөредилгезинин талаа-биле эвиледешкен республикаларын бүтү эргези

Күрүпкөн эрге чыгарызынын дээди организациянын болгон күрүпкөн эргезинин организациянын күрүдөн улус өөредилгезинин талаа-биле эвиледешкен республикаларын эргезини хамааржыр чүүлдер бола:

1) Улус өөредилгезинин хөгжүдөргө республика планларын болгон эвиледешкен республикаларын база специалистерин белеткөөр-нин планларын тургузар;

2) Нийти билиг школаларын, профессионал-техниктиг өөредилге черлерин, а ол ишкан республика чыгырткан тускай ортумак өөредилге черлерин доктаатынган чүрүм булгаар организациялар, эле организациялары болгон дүжү-рер;

3) ССР Эвилелинин хохуулуудугаа үндөи-нелер, республика болгон тус чер чыгырткан бүтү өөредилге-кижизилдиге албан черлерин өөредилге-методика талаа-биле уурдууну боттадыр, тургузугуу чүрүм булгаар өөредилге программаларын бадылар;

4) республика болгон тус чер чыгырткан улус өөредилге албан черлеринин материалдык болгон өөредилге-материалдык баалаам хөгжүдөргө республика планларын тургузар;

5) эвиледешкен, республиканын девикиеринде турар улус өөредилге черлеринин, улус өөредилгезинин органи-зациянын болгон албан черлеринин аял-чорудугаа кон-трольдарын боттадыр;

6) улус өөредилгезинин талаа-биле дашкыны турттар-биле калы аялгалында дугайында хемчөөрлөр нийти-эиле планларын булгаар кымынгал хандыр;

7) ССРЭ Конституциянын, эвиледешкен республикаларын Конституцияларын болгон бо үндөи-нелер булгаар эвиледешкен республикаларын эргезини хамааржынан улус өөредилгезинин өскө-даа айтырылгынын шилеткээр.

8 чүүл. ССРЭ-де улус өөредилгезинин системазы

ССРЭ-де улус өөредилгезинин системазын моон алаа-да өөредилге-кижизилдиге албан черлерини кирип турар: школа намын чедиксөөгө кичизилдигезинин; нийти ортумак өөредилгезинин; школадан дашкар кичизилдигезинин; профессионал-техниктиг өөредилгезинин; тускай ортумак өөредилгезинин; дээди өөредилгезинин.

Өөредилге-кижизилдиге албан черлерин күрүпкөн органи-зациянын, а ол ишкан кооператив-холдотуу болгон хой-ниитинин өскө-даа организацияларын эргезини турар.

9 чүүл. ССРЭ-де улус өөредилгезинин күрүпкөн эргези

ССРЭ-де улус өөредилгезинин күрүпкөн эргезини ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлөдө, эвиледешкен болгон автономнун республикаларын Министрлер Чөвүлөдөр, аялгал чох-нар депутаттарынын чер-чер Советтеринин күсөөнү комитеттери, а ол ишкан ССР Эвилелинин болгон эвиледешкен республикаларын хохуулуудугаа булгаар тускай эрге-хүдээдери, нийти ортумак, профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгон дээди өөредилге эргезинин организациянын, боттайын чыгарында өөредилге-кижизилдиге албан черлерин министрстволар болгон ведомстволар боттадыр.

ССРЭ-нин улус өөредилгезинин күрүпкөн эргезинин органи-зациянын алаамын дугайында ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлөдө билдээдэ дүрүмдери булгаар мыан-ла боттайын системаларында боттаан турар эвиледешкен-республика ми-нистерстволарын болгон эвиледешкен республикаларын ведомстволарын дашкыны нийти ортумак, профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгон дээди өөредилге уурдуу база шуут боттайын чыгарында өөредилге-кижизилдиге албан черлерин боттаан, ол ишкан өөредилге, кичизилдиге, методика болгон эртем аялгалын талаа-биле өөредилге-кижизилдиге албан черлерин эргезини аял-агына кымыг чыгыртканында хамаарыга чокка мыан-ла күсөөдөр нийти дүрүмдери аялгал кымыр болгон оларын аял-чорудугаа контрольдарын боттадыр.

Аялгал чохнар депутаттарынын чер-чер Советтеринин күсөөнү комитеттерин оларга чыгырткан өөредилге-кижизилдиге албан черлерин уурдуу, ол албан черлерин чедиксөө калбарыныча, оларын ишкан сайыра тургузарыныча болгон материалдык-техниктиг баалаам бийлыгынын улаанга хемчөөрлөр аял, бүтү-ниитинин мыан-ла өөредилгезини база школа намын чедиксөөгө болгон школа-дан дашкар кичизилдиге аялгал уурдуу хандыр, Советтеринин девикиеринде турар профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгон дээди өөредилге черлеринин аялгалына дуаа нөргүрер.

10 чүүл. Өөредилге-кижизилдиге албан черин дүдүрүтү

Өөредилге-кижизилдиге албан черин уурдууну нийти билигин ортумак школанын, профессионал-техниктиг, тускай ортумак өөредилге черинин директору, дээди өөредилге черинин ректору боттадыр, олар башкылар коллективинге болгон хой-ниити организацияларына дашкы аялгал.

Өөредилге-кижизилдиге, методика болгон эртем талаа-биле холбалык кол айтырылгы калы сайырын коорук-биле өөредилге-кижизилдиге албан черинин директору-рыга (ректоруна) чыгыс нийти билигин ортумак шко-лазын, профессионал-техниктиг, тускай ортумак өөредилге черлеринин педагогика чөвүлөдөр, дээди өөредилге черлеринин башкылар, профессор-башкылар составында бол-

гон хой-ниитинин төдөдөрлөрдөн дээди өөредилге черинин чөвүлөдө тургузугуар. Ол чөвүлөдөр ССРЭ-нин Министр-лер Чөвүлөдө оларга хамаарыштыр бадылаан дүрүмүн булгаар аялгал.

Өөредилге-кижизилдиге албан черлеринин хой-ниити организацияларын сургууларын болгон студентилерин өөредилге-кижизилдиге болгон культура-амдырал ханды-рылган актирлеринче улаандырган хемчөөрлөр аялгал кымырына болгон боттадыр чорударына кирип.

II бөлүк. Школа намын чедиксөө урууларын кичизилдигезин

11 чүүл. Школа намын чедиксөө уруулар албан черлерин

Школа намын чедиксөө урууларын кичизилдиге эң таарымчалык байдалы тургузар болгон өг-бүлөлөргө эргезик чухуга алаам чедиксөө сорула-биле доктаамал болгон сөөкүт уруулар кичилерин, уруулар, салтарын, нийти болгон тускайлаа уруулар аял-салтарын база школа намын чедиксөө урууларын өскө-даа албан черлерин тургузар.

Урууларын школа намын чедиксөө уруулар албан черлерин тургузарда, ала-эзелдини кичиле азы оларын солаан кичилерин күсөөнү барымдалаан чорудар.

12 чүүл. Школа намын чедиксөөнүн кичизилдеринин сорулаамы

Школа намын чедиксөө уруулар албан черлерин өг-бүлө-биле сирый холбалык турган, урууларын бүтү талаалы өстүрүп, сайыралынын болгон кичизилдерин боттадыр-нын, оларын болуу практиктин чыгырдыга, күш-ажылга мыаа-шылга чыгыртыр, урууларын, школага өөренир-ликте белеткөр, улут кичилерини хуудазырын, Төрөт туртууга болгон төрөт черини мыаа болурунда кичизил-дер.

13 чүүл. Школа намын чедиксөө уруулар албан черлерин организациялары

Күрүпкөн школа намын чедиксөө уруулар албан черлерин аялгал чохнар депутаттарынын районнар, хохорайлар, суурлар болгон көдө Советтеринин күсөөнү комитетте-рин болгон база ол ишкан бидүрүлгө, организация, албан черлерин организациялар.

Кооператив-колхоз болгон өскө-даа хой-ниити органи-зациянын школа намын чедиксөө уруулар албан черлерин пилатир, аялгал чохнар депутаттарынын район (хоорай) Советтеринин күсөөнү комитеттерин чөпсөөр-биле боттадыр.

14 чүүл. Школа намын чедиксөө уруулар албан черлерин педагогика талаа-биле уурдуу болгон оларын медицина хандыралгазы

Школа намын чедиксөө уруулар албан черлеринге педаго-гик уурдууларын кымын-лаа чыгыртканына турары ка-маан чокка ССРЭ-нин Чырдыкшынын министрствозу, эвиледешкен республикаларын чырдыкшынын (улус өөредилгезинин) министрстволарын болгон оларын чер-терде органи-зация боттадыр чорудар.

Урууларга болгон школа намын чедиксөө уруулар албан черлеринге эвиледешкен-профилатиктиг аялгалын медицина аялгалынын күкү-биле калы намынгал органи-зация боттадыр чорудар.

III бөлүк. Ортумак өөредилге

15 чүүл. Бүтү-ниити ортумак өөредилге

ССРЭ-нин куртка чохуру билигин дешикте улам мыаа болгон сорула-биле өзүр олар салгадын бүтү-ниити ортумак өөредилгезини чер болгонда боттадыр турар, бо чохуру билиг нийтлөөдүн коммунизмге социал-политиктиг болгон экономика хөгжүдөи-нелерин, аялгал чохнарын культуразынын болгон социалист мергезинин эвиледешкен эң чухуга чүлү бооп турар.

ССРЭ-нин хамааталары бүтү-ниити ортумак эртемни нийти билиг школаларын (аияктарын) нийти ортумак билиг алырындын кол хевир), профессионал-техниктиг учил-дешерге болгон тускай ортумак өөредилге черлеринге чедик ай турар.

IV бөлүк. Нийти ортумак өөредилге

16 чүүл. Нийти билигин ортумак школалары

Нийти билигин ортумак школанын болаа урууларын болгон аияктарын өөредир чыгыс ай, күш-ажылчы, поли-техниктиг школа болур.

Нийти билигин ортумак школанын чыгыс ай чохуу өөредилге-кижизилдиге аялгалы организацияларын принциптеринин нийтлөөдүн, эвиледешкен рес-публикаларын чохуру национал озаа чүүлдерин бүтү талаа-биле өөрүшпаан, ССРЭ-нин бүтү девикиеринге нийти өөредилгезини уткаанын болгон девикиерин чыгыс ай үндөи-нелерин булгаар-биле хандытыр.

Политиктиг болгон күш-ажылчы белеткөр эртемни-нин үндөи-нелерин өөренир турга, күш-ажыл өөредилгезин-ге, эртем-техниктиг дешикте негеддерин дүштүр, өөренир чаларын намы-ханы болгон хууду онгага чүл-дерин барымдалаан, кичилден дашкар аял-бүтү аялгал-дын, нийтлөөдүн аялгал күш-ажылды организациян турга боттадыр.

Өөреникчилерин хой аялгал соруулардын болгон аялгаларын база оларын профессионалдык шилигезин сайыралыг сорула-биле нийти билигин ортумак школа-ларга өөреникчилерге таарымчар факультатив кичил-дерин организациялар. Ол-ла сорула-биле өг-бүлө эртем-нелерин, күш-ажылды аял-агы хевирлерин, уран чүлүт болгон спортту теория болгон практика талаа-биле ханды-лар өөренирлик школаларын болгон кластарын органи-зациян турар болур. Чохуру байдалда барда, нийти билигин ортумак школанын бидүрүлгө өөредилгезини чорудуу болур; мычтан нийти билигин бүтү-ле ортумак шко-ларынга нийти билиглерини мыаа-ла турар хемчөөл чыгыс ай болур уурдуу.

Нийти билигин ортумак школанын өөреникчилерин өөредилгезин болгон кичизилдиге өөредилге аялгал-дынын, кластан болгон школадан дашкар кичилдерини база нийтлөөдүн аялгал күш-ажылды үеинде бот-тайыр. Школага өөредилге-кижизилдиге аялгалы органи-зацияларын кол хевир кичил болур.

Нийти билигин ортумак школалары боттайын аялгал-чорудугаа ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлөдө бадыла-нын нийти билигин ортумак школанын устанына дүштүр боттадыр.

17 чүүл. Нийти билигин ортумак школанын кол сорулаамы

Нийти билигин ортумак школанын кол сорулаамы бола:

урууларын болгон аияктарын нийтлөө болгон эртем-техниктиг дешикте негеддерин аялгал чохнар ханды-рылган турар нийти ортумак өөредилгезин боттадыр, өөреникчилерин эртемни-нин үндөи-нелерин ханы болгон билиг билигери-биле чедиксөө, оларын боттайын билигери доктаамал сайыралгайындар чүл-күлгө болгон билигери бот-тускайлаа долдур, прак-тикага аялгалдык чыгыс ай кичизилдер; аялгал салтакчыларын марксизм-ленинни үндө-болаа кичилдер, өөреникчилерин интернационализм, совет патриотизмин булгаан, социалист Ала-чуртуу камгала-рыга белен болуруна кичилдер;

өөреникчилерин коммунизм тургузугуу моральдык кодексинин негеддерин булгаар аял-агы чыгыс ай шили-ларынга кичизилдер;

өөреникчилерин бүтү талаалы дец-дески сай

УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИН ДУГАЙЫНДА СССР ЭВИЛЕЛИНИН БОЛГАШ ЭВИЛЕЛДЕКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРНЫН ХООЙЛУЖУДУЛГАЗЫНЫН ҮНДЕЗИННЕРИ

лазы-биле эртемни болгаш культуруту, шырак билгиле-
ахык ажилдарына белеткери болур;

профессионал-техниктиг ортумак училищелерге аймак-
тарны профессионалдык болгаш нияти ортумак өөредил-
гезин бедик деңгелег боттандырыр;

өөреникчилерин коммунист үзүл-боданы хевирлээр,
оларны моральдык бедик чынарларга, патриотизмге бол-
гаш интернационализмге, күш-ажыла болгаш нияттың
өчүзүш коммунист өзү-биле көөрүңге, ажилды астың
революци болгаш күш-ажыла чыңчыларын камгарып-
ла база көвүдериңге белен болур чорукка кижиздери;
өөреникчилерин эстетика болгаш күш-ажыла талазы-биле
кижиздери, оларны кыдыкшылыны билигилери, социал-
ахык Төрүн чуртту камгаларына белеткери болур.

30 чүүл. Профессионал-техниктиг өөредилге черлеринин
бааза болур бугурутулар, организациялар болгаш
албан черлери-биле харылзаалары

Профессионал-техниктиг өөредилге черлери улус ажил-
агымнын адырларын азы-биле ажилчы кадрлар бе-
леткери тускайлаан турар болгаш бодунуң ажилын
чогур бугурутуларын, организацияларын болгаш албан
черлерин баазага чорудар.

Профессионал-техниктиг өөредилге черлеринин бааза бо-
лур бугурутулар, организациялар болгаш албан черлери-
биле харылзаалары, а ол ышкаш министрстволарын,
ведомстволарын, бугурутуларын, организацияларын
болгаш албан черлеринин өөредилге-материалдык баазаны
тургузар болгаш улус бижыглар талазы-биле база ол өө-
редилге черлеринин чедикшиң ажилдарына эржек
байдалдарын тургузар талазы-биле хуузаалары СССР-ниң
Министрлер Чогуудуң доктааткан чурумун баугар то-
дартылар.

31 чүүл. Квалификация тысыры, аттестатты болгаш
дипломну бээр

Профессионал-техниктиг өөредилге черлерин докканнар-
га профессионал-техниктиг азы-биле квалификация (разряды,
классы, категорию) тысыр болгаш доктаатканга ке-
лерин аттестаттын бээр, чурум үзгерткен болушан, өө-
редилге оза шылгараларга шылгалалдык аттестаттын
бээр.

Профессионал-техниктиг ортумак училищелерин докканнар-
га тысыска бугуруту талазы-биле разрядтар, класстар,
категориялар СССР-ниң бүтүл бугуруту, организация
болгаш албан черлеринге мээп-ла албан болур. Чаа
профессия азы-биле өөредилге эркен азы шуут-ла бугуру-
туге квалификацияны бедиктен болгаш квалификация эк-
заменин чедикшиңин дукагаларга чедип алган тускай
эртемни болгаш тысыска разрядтын, классын, кате-
горияны дугайында чыгыс ай майкың херечиленин
бээр.

32 чүүл. Тускай ортумак өөредилге черлери
Тускай ортумак өөредилге черлеринин докканнар-
га тысыска бугуруту талазы-биле разрядтар, класстар,
категориялар СССР-ниң бүтүл бугуруту, организация
болгаш албан черлеринге мээп-ла албан болур. Чаа
профессия азы-биле өөредилге эркен азы шуут-ла бугуру-
туге квалификацияны бедиктен болгаш квалификация эк-
заменин чедикшиңин дукагаларга чедип алган тускай
эртемни болгаш тысыска разрядтын, классын, кате-
горияны дугайында чыгыс ай майкың херечиленин
бээр.

VII бөлүк. Тускай ортумак өөредилге

32 чүүл. Тускай ортумак өөредилге черлери
Тускай ортумак өөредилге черлеринин докканнар-
га тысыска бугуруту талазы-биле разрядтар, класстар,
категориялар СССР-ниң бүтүл бугуруту, организация
болгаш албан черлеринге мээп-ла албан болур. Чаа
профессия азы-биле өөредилге эркен азы шуут-ла бугуру-
туге квалификацияны бедиктен болгаш квалификация эк-
заменин чедикшиңин дукагаларга чедип алган тускай
эртемни болгаш тысыска разрядтын, классын, кате-
горияны дугайында чыгыс ай майкың херечиленин
бээр.

33 чүүл. Тускай ортумак өөредилге черлеринин кол
сорулгалары
Тускай ортумак өөредилге черлеринин кол сорулгалары
болза:
нияти ортумак эртемни, тускай эртемниң азы-биле теор-
етиктиг билиглерин болгаш практиктик чыңчыларын,
марксизм-ленинизмдин болгаш пролетария интернацио-
нализмдин баузуна кижиздирген, организм-массалык
база кижиздирген ажилчы чыңчыларын билер ортумак
квалификацияны специалистерин улус ажил-агымнага бе-
леткери;

сургууларды күш-агымна талазы-биле белеткери, совет
патриотизмге болгаш Төрүн чуртун камгаларына белен
болуруна оларны кижиздери.

34 чүүл. Тускай ортумак өөредилге черлеринин кирер эр-
те

Сео класс дооскан азы нияти ортумак эртемниң СССР
хамаатылар тускай ортумак өөредилге черлеринин кирер
эргели.

Тускай ортумак өөредилге черлеринин хууза алым-
кыны СССР-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге
министерстволуң бадылаан дүрүмнүн баугар чорудар.

35 чүүл. Тускай ортумак өөредилге черлеринин
сургуулардын практикасы

Тускай ортумак өөредилге черлеринин сургуулардын
практикасы өөредилге-кижиздирген ажилын бир кезе
болур. Техниктиг болгаш көрө ажил-агым тускай эртем-
ниң азы-биле практикасы өөредилге мастер-
стволарына, ажил-агымна, полигоннага болгаш бугу-
рутуларга чорудар; үк практиканы түндүктөө сургуу-
лар наамы-бир ажилчы профессионал, ортумак квали-
фикацияны специалистерин бооп ажилдар чыңчыды шийгээ-
ди алыр.

Сургуулардын практикасы СССР-ниң Дээди болгаш
тускай ортумак өөредилге черлеринин министерстволуң
бадылаан тускай ортумак өөредилге черлеринин сургуу-
лардын практикасы дугайында дүрүмүн баугар чорудар.

36 чүүл. Квалификация тысыры болгаш диплом бээр

Тускай ортумак өөредилге черлерин докканнарга чедип
алган тускай эртемниң азы-биле квалификацияны тысы-
р болгаш доктааткан хевирин дипломун база хөрөк
демдөөн бээр.

Тускай ортумак өөредилге черлерин кончуг эки өө-
редилге-биле дооскан болгаш хой-нияти ажилыга идекей-
лэг болган кижилерге шылгалалдык дипломун бээр.

VIII бөлүк. Дээди өөредилге

37 чүүл. Дээди өөредилге черлери

Дээди өөредилге черлерин университеттерге, институттарга, ака-
демияларга болгаш доктааткан чурум баугар дээди өө-
редилге черлери деп санаан өске-даа өөредилге черлеринге
боттандылар.

Дээди өөредилге черлеринин хуудусу, кеңежи болгаш
бот-өөредилгени чоруду болур.

Ажылдашпаан, дээди өөредилге черлеринге өөренири
дээрге улус ажил-агымнын азы-биле адырларын
ажылдап турар кижилерин шийи алган тускай эртем-
ниң хуузаалык профессионалдарын талазы-биле тускай эр-
тем чедип алырынын хевир болур.

Дээди өөредилге черлери боттарынын ажилын СССР-ниң
Министрлер Чогуудуң бадылаан СССР-ниң Дээди өө-
редилге черлерин дугайында дүрүмге болгаш айттың
ган дүрүмге дүңгүр дээди өөредилге чери бугурутуң
тургусканы база ол дээди өөредилге черинин чыгыртын ту-
рары министрстволуң азы ведомстволуң бадылаан ус-
таварына үндөйлөн боттандылар.

38 чүүл. Дээди өөредилге черлеринин кол сорулгалары

Дээди өөредилге черлеринин кол сорулгалары болза:
марксизм-ленинизм теорияны билер, тускай эртемниң
талазы-биле болгаш масс-политиктиг база кижиздирген
ажылды организм-агымна талазы-биле ханы теоретиктиг би-
лиглерин, практиктик чыңчыларын, бедик мерге-
жилди специалистерин белеткери, студенттерин бедик
моральдык мээп-шынарларга, хуузаалык медресе-билирин
болгаш Төрүн чуртун камгаларына белен болуруна ки-
жиздери;

бугурутулган эртемни, техниканы болгаш культу-
рны негедилгенин база оларны хожуудуңун белеткери;
тиваларына дүңгүр специалистерин белеткери;
тиваларын доккан сайзырайткылар;
спецалисттерин белеткери; шылгалалдык билер болгаш
эртем-техниктиг деңгелегге илг бээр эртем-шиңчил
ажылдарын кылыр;

өөредилге номнарын болгаш өөредилге пособиелерин тур-
гузар;

эртемден-башкы кадрларын белеткери;
дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринин баш-
кы составына, а ол ышкаш улус ажил-агымнын чогур
адырларын ажилдап турар дээди эртемниг специалистер-
ниң мергежил билер.

39 чүүл. Дээди өөредилге черлеринге кирер эр-
те

Нияти азы тускай ортумак эртемниң СССР хамаатылар
дээди өөредилге черлеринге кирер эргели.

Дээди өөредилге черлеринин хууза алым-кыны СССР-
ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерство-
вуң бадылаан дүрүмнүн баугар чорудар.

40 чүүл. Дээди өөредилге черлеринин студенттеринин
практикасы

Дээди өөредилге черлеринин студенттеринин практика-
сы өөредилге-кижиздирген ажилын бир кезе болур.

Дээди өөредилге черлеринин студенттеринин практика-
сы СССР-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге ми-
нистерстволуң бадылаан практика дугайында дүрүмүн
баугар чорудар.

Дээди өөредилге черлеринин доозукчулар эржек чуту-
ла практиктик чыңчыларын алыр-биле хуузаалык баугар
баар черлеринге чогур дуржулга алыр хуузааны эртер.

41 чүүл. Квалификация тысыры болгаш дипломну
бээр

Дээди өөредилге черлерин доккан кижилерге өөренип
алган тускай эртемни баугар квалификацияны тысыр
болгаш доктааткан хевирин дипломун база хөрөк демдөөн
бээр.

Дээди өөредилге черин кончуг эки өөредилге-биле
дооскан, а ол ышкаш эртем болгаш хой-нияти ажи-
лыга идекейлэг болган кижилерге шылгалалдык дипло-
мун тысыр.

IX бөлүк. Сургуулардын база
студенттеринин эргелери болгаш
хуузаалары

42 чүүл. Сургуулардын болгаш студенттеринин
эргелери

Сургуулар болгаш студенттер лабораторияларын, ка-
бинеттерин, аудиторияларын, номчулга залдарын, библио-
текаларын болгаш өске-даа өөредилге база өөредилге-дуу-
ла алган черлерин, а ол ышкаш спорт баазаларын, спорт
херекселерин болгаш өөредилге черлеринин өске-даа де-
ленирин халас ажилдар эргели.

Сургуулар болгаш студенттер хойлуужуулуда док-
тан чурттар чор, интернаттар-биле хандырылган турар, транс-
портка чыгылган азы халас чорур болгаш материал-
ды дуулаагынын өске-даа хевирлерин алыр эргели.

Бугурутулган ажилдашпаан, нияти биле шылгалаларында,
ортумак тускай болгаш дээди өөредилге черлеринде өөре-
ни турар сургуулар болгаш студенттер хойлуужуулуда
дүңгүр, ажилдап турар черинде немелде шиле, не-
делде кызмат аыл шакы болгаш өске-даа чыңгылдер
алыр эргели.

Профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгаш дээди
өөредилге черлерин докканнар чедип алган тускай мер-
гежил баугар ажил-биле хандылар.

Сургуулар болгаш студенттер боттарынын хой-нияти
организмаларын алыштыр өөредилге ажилын
сайзырайткылар, идея-кижиздирген ажилга ха-
маарышкан айттырларын, ол ышкаш өөредилге, күш-
ажыла база өөрени турар эртемниңге хамаарышкан
айтырларын болгаш сургуулардын база студенттеринин
өөредилгени болгаш амыдырлы-биле холбошкан өске-даа
айтырларын чутгаларына киркир эргели.

Сургуулар болгаш студенттер лабораторияларын, ка-
бинеттерин, аудиторияларын, номчулга залдарын, библио-
текаларын болгаш өске-даа өөредилге база өөредилге-дуу-
ла алган черлерин, а ол ышкаш спорт баазаларын, спорт
херекселерин болгаш өөредилге черлеринин өске-даа де-
ленирин халас ажилдар эргели.

Сургуулар болгаш студенттер хойлуужуулуда док-
тан чурттар чор, интернаттар-биле хандырылган турар, транс-
портка чыгылган азы халас чорур болгаш материал-
ды дуулаагынын өске-даа хевирлерин алыр эргели.

Бугурутулган ажилдашпаан, нияти биле шылгалаларында,
ортумак тускай болгаш дээди өөредилге черлеринде өөре-
ни турар сургуулар болгаш студенттер хойлуужуулуда
дүңгүр, ажилдап турар черинде немелде шиле, не-
делде кызмат аыл шакы болгаш өске-даа чыңгылдер
алыр эргели.

Профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгаш дээди
өөредилге черлерин докканнар чедип алган тускай мер-
гежил баугар ажил-биле хандылар.

Сургуулар болгаш студенттер боттарынын хой-нияти
организмаларын алыштыр өөредилге ажилын
сайзырайткылар, идея-кижиздирген ажилга ха-
маарышкан айттырларын, ол ышкаш өөредилге, күш-
ажыла база өөрени турар эртемниңге хамаарышкан
айтырларын болгаш сургуулардын база студенттеринин
өөредилгени болгаш амыдырлы-биле холбошкан өске-даа
айтырларын чутгаларына киркир эргели.

43 чүүл. Сургуулардын болгаш студенттеринин
хуузаалары

Сургуулар болгаш студенттер билиглерин база прак-
тиктик чыңчыларын доктаама, ханы шийгээди алыр,
өөредилге кичээлдерин олурур, өөредилге планында бо-
гаш программаларда айттылган бүтүл оонааларын чог-
гуур хуузааларга күсүлүр, бодунуң идеяны болгаш
культурул деңгелег билер, ниятилеге ажилык күш-
ажыла, бот-хандырылга киркир, өөредилге кижиздир-
гелиг албан черини иштиги чурумунуң дүрүмнүн са-
гыыр хуузаалыг.

Сургуулар болгаш студенттер сагыла-чурумун болгаш
организмалык болур, социалист нияти чуртталганың дү-
рүмнүн сагыр, ниятилеге удуз кандыг-лаа илэрешкин-
нери эптеп чок көр, коллективтин хой-нияти амыдыралын
ла киркир хуузаалыг.

X бөлүк. Башкы кадрларын белеткери
болгаш мергежилни бедидери, улус ажил-
агымнын специалистерин мергежилни
бедидери

44 чүүл. Өөредилге-кижиздирген албан черлеринин
башкы болгаш эртемден-башкы кадрларын мергежилни
бедидери

Өөредилге-кижиздирген албан черлеринин башкы болгаш
эртемден-башкы кадрларын мергежилни дээди өө-
редилге черлеринге, мергежил бедидеринин институттарына,
эртем-шиңчил албан черлеринге болгаш муракчы бугу-
рутуларга чорудар.

45 чүүл. Нияти билгитин ортумак школаларын,
профессионал-техниктиг, ортумак тускай болгаш өске-даа
өөредилге черлеринин удузукчу ажилдакчыларын
белеткери болгаш мергежилни бедидери

Нияти билгитин ортумак школаларын, профессионал-
техниктиг, ортумак тускай болгаш өске-даа өөредилге
черлеринин удузукчу ажилдакчыларын дээди эртемниг
болгаш башкы ажилын талазы-биле арга-дуржулга
кижиздирини шийгээди белеткери.

Ол категорияны ажилдакчыларын белеткери болгаш
мергежилни бедидерин мергежил бедидер институттарга,
ол ышкаш СССР-ниң Министрлер Чогуудуң доктааткан
чурумун баугар чогур дээди өөредилге черлеринин фа-
культеттеринге азы салырларынга чорудар.

46 чүүл. Удузукчу ажилдакчыларын болгаш улус
ажыл-агым специалистерин мергежилни бедидери

Удузукчу ажилдакчыларын болгаш улус ажил-агым
спецалисттерин мергежилни бедидер мергежил бедидер
институттарга, а ол ышкаш СССР-ниң Министрлер Че-
гуудуң доктааткан чурумун баугар мергежил бедидер
факультеттерге болгаш курстарга чорудар.

XI бөлүк. Улус өөредилгезинин
ажылдакчыларын профессионалдык
эргелери болгаш хуузаалары, оларга
чингелдер болгаш артык эргелер

47 чүүл. Профессионалдык эргелер болгаш хуузаалары

Улус өөредилгезинин ажилдакчыларын профессионалдык
эргелери болгаш хуузаалары бо үндөйлөндө көр-
дүнгөн сорулгаларга холбошкан чогур өөредилге-кижиз-
дирген албан черлеринин дүрүмнүн болгаш уставтары-
биле тодартылар.

48 чүүл. Чингелдер болгаш артык эргелер

Хойлуужуулуда баугар улус өөредилгезинин ажилдакчы-
лары куруне күсүл-биле төлөр уузу хуузаалык шиле-
лери, келес черлерге ооналгалык болгаш чырыктыг чур-
тап шөлү халас ажилдар, пенсия хандырылганың тала-
зы-биле артык эргелери болгаш өске-даа чингелдерин
база артык эргелерин ажилдар.

49 чүүл. Улус өөредилгезинин ажилдакчыларын
профессионалдык хуузааларын күсүлүр
таарымчалык чүдүлери тургузары

Ажылды чоннар депутаттарын күсүлүр комитеттерин,
улус өөредилгезинин орталарын болгаш албан черлери,
министерстволар болгаш ведомстволар улус өөредилгезинин
ажылдакчыларын чедикшиң ажилдарына болгаш
мергежилни доктаама бедидеринге эржек чутула чүдү-
лери тургузар, күш-ажыл камгаларынын дугайында, ол
ажылдакчыларын негедилгенин болгаш артык эргелери-
ниң дугайында хойлуужуулган албан күсүлүр турарын хан-
дыр, а ол ышкаш улус өөредилгезинин ажилдакчыларын
ың а-адарын дедиктирчеге, дорт хуузааларын күсүлүр-
ниң оларын чартыктырбай тургузар, бо ажилдакчылар
күш-ажыла болгаш ажил патны эң чон ажилдап тура-
рың кезигеңи доктаама салыр.

50 чүүл. Башкы ажилдакчыларын профессионалдык
таарымы

Школа наамы чедип уруулар албан черлеринин болгаш
школалар дашкар албан черлеринге, нияти билгитин ор-
тумак школаларына, профессионал-техниктиг, тускай ор-
тумак болгаш дээди өөредилге черлеринге кижиздирген
мастерин, башкаларын болгаш өске-даа башкы ажилдак-
чыларын ажилга башкы кылдыр чогур эртем билгитин, про-
фессионалдык болгаш идея-политиктиг белеткелди кижиз-
дир хуузаалыг.

Профессия талазы-биле үк ажилга таарымчас ийкеп
башкыны болгаш кижиздирген хуузаалар азы бодунуң
чуруму-биле басыдыр чорур кижилер СССР Эвилелин
болгаш эвилелден республикаларын күш-ажыл дуга-
йында хойлуужуулганы доктааткан чурум баугар
башкы ажилдап хостанды.

Калың чыңгылдан уруулар-биле ажилдаарга таар-
ымчас кижилерин өөредилге-кижиздирген албан чери-
ге ажилдап болас.

Башкы кадрларын билги, педагогиктиг мергежилни
болгаш чыңгылгыч нийматаларын доктаама бедидеринге
идиг бээр дээт, нияти билгитин школаларын башкыларын,

пирин бригадаларын хуу-
зына үндүргөн.

Амгы үеде ажил-агым чакы тарылгага кайы хире
бетеленип алган улусу
контролдер хынап, оон иле-
рэн чедиктерин чыңчыларын
биле хевчелер ап турар. Чы-
жаа, «Торгалы» совхоз хону
ажылдарына кирер 19 тра-
кторун 14-үн, 8 севалкын
2-ин, 7 андындан 3-үн, 96
илирден 80-ин чаа септэн
болган. Септеленин шынары
багы, оон кадалап турары
база чедип. Тарылга хер-
лээр 110 тонна суу, 2,5 тонна
кукуруза, 20 тонна картофе-
лүнүн чок болгаш 60 тонна

профессионал-техниктиг өөредилге черлеринин башкыларын
болгаш бугуруту өөредилгезинин мастерлеринин би-
лини үргүч аттестат болур.

Дээди өөредилге черлеринин профессор-башкы составы-
нда хоступ албан-хуузаалге кийи хууза алдыра, доктааткан
чурум баугар, тодарты хуузага кониру чорудар, ол а-
лбан-хуузаалге кижилерин оон соода ой-биле катан со-
гуур.

51 чүүл. Улус өөредилгезинин ажилдакчыларын оза
ачы-халыаа дээт шийи-мактары

Өзүл олар салгалды өөредилгени болгаш кижиздирген
база тускай эртемниглерин белеткери оза ачы-халыа-
зы дээт улус өөредилгезинин ажилдакчыларын доктааткан
чурум баугар:

СССР-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңна-
рына;

СССР Эвилелин болгаш эвилелден республикаларын
хойлуужуулганында улус өөредилгезинин ажилдакчы-
ларын көрдүнгөн баугар атыг медальдар, медальдар
болгаш шылгалалдык демдиктери-биле шаңналарын;

СССР Эвилелин болгаш эвилелден республикаларын
хуузаалык атырын тысырына кирер.

XII бөлүк. Урууларын кижиздиренин база
өөредиринин талазы-биле ада-илеринин
болгаш оларын солуп турар кижилеринин
эргелери болгаш хуузаалары

52 чүүл. Ада-илеринин болгаш оларын солуп турар
кижилерин эргелери

Ада-илер болгаш оларын солуп турар кижилерин эргелери
болза:

чурттал турар черинин азы-биле урууларын школа наамы
чедип уруулар албан черлеринге болгаш нияти билгитин
школаларына, а ол ышкаш профессионал-техниктиг ийке-
п тускай ортумак өөредилге черлеринге кижиздирген бол-
гаш өөредилге-биле кирер;

урууларын өөредиринин болгаш кижиздиренин айттыр-
ларын чутгаларына, уруулар өөрени болгаш кижиз-
дирини турар албан черлеринин классан, школалар даш-
кар база кыдыкшыла талазы-биле ажилдарын чорударынга
кирер;

школалар болгаш өске-даа өөредилге-кижиздирген ал-
бан черлеринин чынында ада-илеринин хой-нияти комитет-

